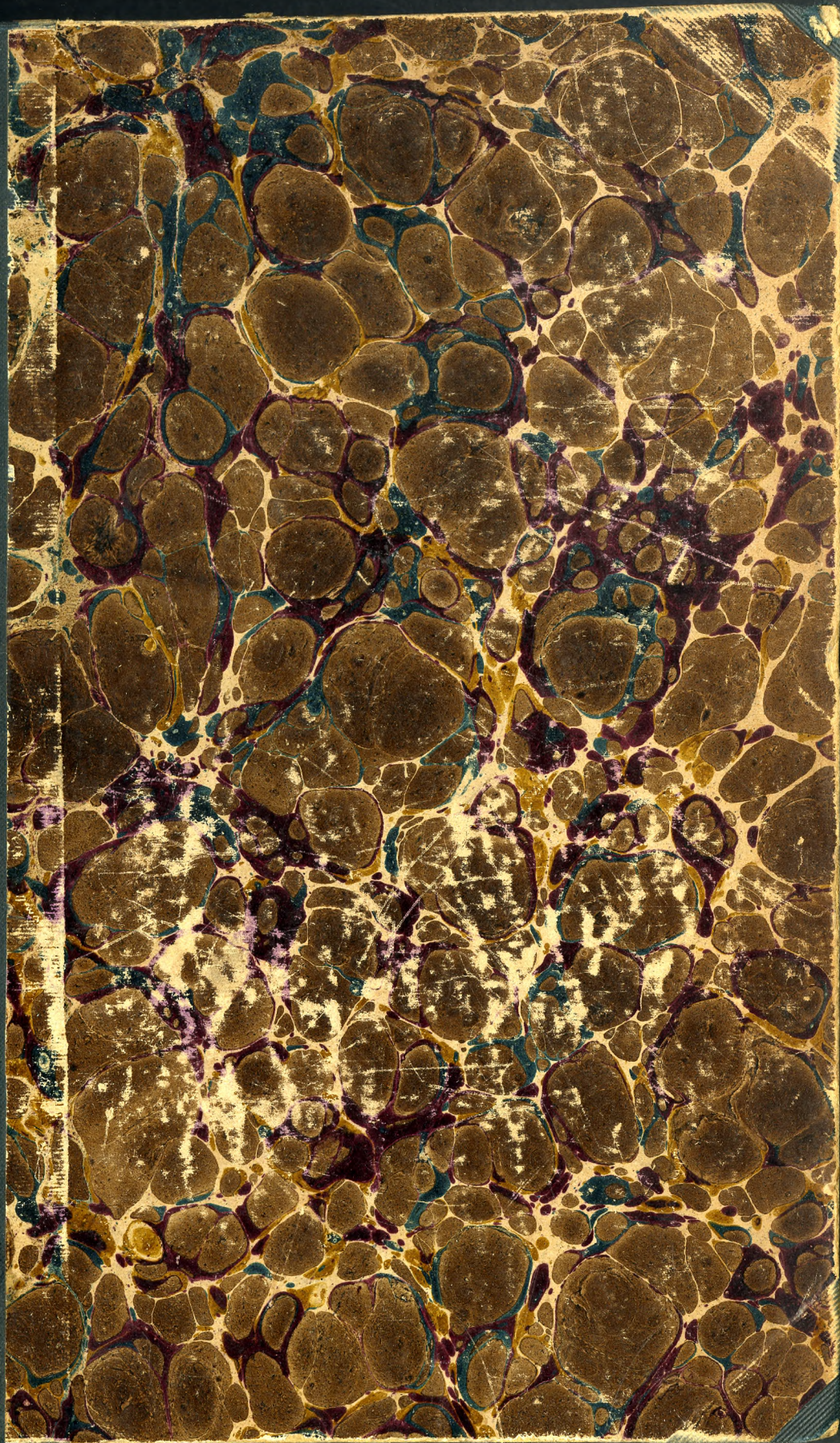

Politikai
röpiratok.

196.

196
1817

DEFORM ÉS REFORM

IGAZSÁGÜGYÜNK TERÉN.

IRTA:

KUN LÁSZLÓ.

Ára 50 kr.

3.

BUDAPEST.

NYOMATOTT BUSCHMANN F.-NÉL.

1875.

515712 00566021

DEFORM ÉS REFORM

IGAZSÁGÜGYI K. TERREN.

DR. BALLAGI GÉZA.

Árs 50 Kt.

BUDAPEST.

NYOMATOTT BUCHMANN F. NYEL.

1878.

Ajánlva a törvényhozótestületnek.

Spänne a förmyndarbestämmelse.

Az alkotmányosság szükségkép meghatározott politikai alapeszmén nyugszik, s ennél fogva nem elégzik meg csupán írott alkotmánynyal, s az ezzel járó általán ismeretes intézményekkel, mint választás, miniszteri felelősség stb. hanem megköveteli a szerves állameszmének keresztül vitelét az állami élet minden ágazatában, a községi és kerületi alkotmányban, a bíróságok és közigazgatási hatóságok szervezetében stb.

Ebből tisztán kiderül, mikép az alkotmányosság minden intézményének egészséges politikai alapeszmén kell nyugodni, s ahol ez nem így van, ott bármennyi törvény keletkezzék is, az mind meganyi írott malaszt marad, eredmény s cél nélkül, s a helyett, hogy az állami élet kifejlését, haladását előmozdítják, a folytonos kísérletek által az államnak nemcsak erkölcsi hátrányt, de anyagi kárt is okoznak.

A mi codicatoraink nem ismernek igazságügyi politikát s ez oka annak hogy nyolcz évi alkotmányos élet után, önállón és szabadon rendelkezve állami ügyeink fölött, azon veszszük észre magunkat, hogy Magyarország az igazságszolgáltatási chaos országa lett.

A kormány és párt ferde politikája egyrészt, az igazságügyi „reform“ — helyesebben deform — előkészítőinek tapintatlansága s a hazai specialis viszonyok iránt való teljes érzéketlensége másrészt oly bonyolult, tarthatatlan, sőt épen séggel siralmas állapotokat teremtettek igazságszolgáltatásunk terén, hogy komolyan fenyegetve látjuk a jogbiztonságot s a „jussát“ kereső közönség érdekeit.

Nagyon nagy feneket kellene keritenünk eme fejtegetésünknek, ha elejétől kutatnók a bajt és reflectálnánk még arra az időre is, midőn Horváth Boldizsár — az Andrássy-kabinet igazságügyminisztere — kontárkodott, jóakarattal talán, de semmi érzéssel a gyakorlati jogélet igényei iránt, az igazságügyi reform terén. Az elmélet eme emberének minisztersége alatt történtek az első nagy botlások s hibás alkotások a jogi „reformok“ körül, s azóta az igazságügyminiszterium codifikatori boszorkányüstjéből egész mostanáig alig került ki élvezhető falat.

Pedig a szakácsokban nem volt hiány. Voltak jelentékeny extra-honoráriummal díjazott codificátorok, a kiket megutaztattak az állam költségén Francia- Német- és Angolországban, hogy a „helyszinén“ tegyenek törvénykezési tanulmányokat. A kormány eme protege-ei gyöngyéletet éltek, évekig huzták-halasztották a „gyűjtött anyag“ földolgozását, s mikor a lapok fölszólalásai, sőt parlamenti interpellációk után nagy nehezen elkészültek javaslatukkal, hát a régi jó közmondás szerint „egeret szült a vajudó hegy.“ „Et nascitur ridiculus mus.“

Máshol lomtárba dobták volna eme javaslatokat. Nálunk az igazságügyminiszter heterjesztette a parlamentnek s elfogadtatta a derűre-borúra mindent megszavazó kormánypárttal.

Volt aztán egy istenben boldogult törvényelőkészítő bizottság, melyhez hasonlótól óvjon meg minden nemzetet jó nemtője. Működéséről lehetetlen komolyan szólni. Megszűnt, mert utóvégre maga az igazságügyér is meggyőződött hasznavehetetlenségéről.

Voltak aztán enquete-k, „szakférfiak“ kihallgatása — kik közé természetesen csak a kormány hú dárdásai jutottak be — s ki tudja még, mi, mi nem. Egészen eltekintve attól, hogy később maga az igazságügyminiszterium ragadta magához teljesen a codifikatori szereplést.

Hanem a „sok szakács elsózta a levest.“ Mindezen elősorolt tényezők daczára — vagy tán miatt — következetesen hiányos, czéltévesztett, vagy épenséggel alapjában elhibázott javaslatokat terjesztett az igazságügyminiszterium az országgyűlés elé.

Ez egyébiránt nem is lehetett máskép, ha mindenekelőtt tekintetbe vesszük, hogy igazságügyi javaslatok készítésénél nálunk sohasem a gyakorlati élet, a sajátságos viszonyok s az állampolgárok jól felfogott érdekei voltak mérvadók. A javaslatok készítésébe a pusztá elmélet vagyis, határozottabban szólva, az áltudomány férfiai folytak be jobbadára, kik a theoriák terén mozogván kezdettől fogva, teljesen képtelenek voltak számot adni a gyakorlatnak s az életnek.

Más dolog az, ismerni egy csomó jogelméletet és codexet — s megint más: tájékozottsággal birni a törvénykezés terén, ismerni közvetlen tapasztalatból a jogélet minden mozzanatát, úgy mint azt a gyakorlat naponkint föltünteti.

De az ily elmélet embereinek ehhez nincs és nem volt érzékük. A jogelvek, rendszerek és intézmények magas paripáján lovagolnak, lenézve mindenkit, ki nekik az élet s a gyakorlat igényei és kívánalmairól beszél.

Csakhogy a „paripák“ nagyon ismerősök, s úgy vannak kikölcsönözve, mint a „Somntagsreiterek“ lovai. Mindenki tudja, ki a tulajdonképi gazdája a lónak s hol lehet kibérelni.

Az elmélet emberei is így kölcsönözték minden javaslatukat idegen államok codexeiből. Azt hitték, hogy a mi külföldön jó és elfogadott, annak okvetetlenül be kell válnia hazánkban is. Eljártak javaslatokat, intézkedéseket, paragraphusokat szerezni a nyugot minden államába — s teremtettek azután „se hús, se hal“-féle törvényeket, s olyan jogi intézményeket,

melyek tán megfelelnek a hold lakóinak, de Magyarországon gyakorlatlanok, népszerűtlenek s jogéletünk speciális viszonyainak számot nem adók, mert vagy időelőttiek, vagy elhibázottan alkotvák.

De hát az országgyűlés? — kérdik tán tőlünk némelyek. Hiszen ez az a tényező, melyen át kell esnie minden javaslatnak, hogy törvénynyé válhasson. Miért nem módosít ez az igazságügyminiszterium által beterjesztett hibás és hiányos javaslatokon?

Erre röviden azt felelhetjük, hogy a parlament sehol sem teljesítheti hiven a részletekbe menő, szakcodifikálás szerepét. Ehhez sem elég ideje, sem elég szakkészsége nincsen. A javaslatok pontonkinti alapos megvitatása és minden oldalról való megvilágítása alig várható 3—400, vagy még több tagból álló testületektől.

S aztán ki merné állítani, hogy bármely parlament is a világon, magában foglalja minden szakra nézve a legkíválóbb szakférfiakat?! Vagy tán épenséggel a mi képviselőházunk volna az, melyben képviselve volnának akár a nemzet legkitűnőbb gyakorlati jogászai, akár technikusai, akár már csak tudósai?

Mindenki tudja, hogy ez nem így áll, főképp azért, mert minden a kormány által benyújtott javaslatnak, s így az igazságügyieknek is, a lehető legtökéletesebb alakban kellene a ház elé kerülni, hol nem eshetnek többé beható szakférfiúi bírálat alá.

De ha ettől eltekinthetnénk is — sajátságos pártviszonyaink között nem várhatjuk a benyújtott javaslatok gyökeres módosítását a képviselőháztól.

Az eddigi tapasztalat legalább megtanított rá. A többség oly szentírásnak szokta tekinteni a miniszterek által a ház

asztalára letett javaslatokat, melyeken változtatni főbenjáró bűn volna a — pártfegyelem iránt. A miniszter azonkívül tárczáját köti a javaslatához. El kell tehát fogadni, ha mindjárt ellene van is az elfogulatlanabbak benső meggyőződése.

Valljuk meg párttekintet nélkül, hogy eme viszonyok fölöttébb elsomorítók, mert elzárják még lehetőségét is annak, hogy igazságszolgáltatásunk ügyében javulás álljon be.

E javulást pedig élénken várta és remélte a közvélemény a pártok fuziója alapján létrejött Wenkheim-Tisza-kormánytól. Hittük azt, hogy a kormányhatalomban osztozó, sőt a helyzetet domináló egykori baloldal figyelmet fog fordítani a szabadelvű párt keretében zilált igazságszolgáltatási viszonyaink rendezésére is.

Ehelyett azonban minden megmaradt a réginél. A legalább elméleti szakférfiu: Pauler helyett, Perczel Béla vette át az igazságügyi tárczát, kiről legjobb barátjai sem állithatják effronteria nélkül, hogy szakférfiú, akár elméleti, akár gyakorlati tekintetben. Készséggel elismerjük, hogy az igazságügyér ur fölötte tiszteletreméltó jellem, de nagyon kételkedünk, hogy ez a tulajdonság elegendő ajánlólevél az igazságügyi tárca kezelésére a jelenlegi nagy föladatak között.

De hát ott van az igazságügyminiszterium „spiritus familiaris“-a: Csemegi államtitkár ur, ki ez állásához ugy oda nőtt már, mintha örökre ott akarna maradni. És hogy ott van még ma is: legcsattanósabb bizonyítéka annak, hogy semmi sem változott a pártfúsió folytán igazságügyünk terén.

S az államtitkár ur igen jól érzi magát állásában. Codi-fikál derűre-borúra. Egyik javaslat a másikat, egyik új intézmény a másikat éri. Gözerővel dolgozik. Van bírósági szer-

vezésünk és újjászervezésünk; van ügyvédi rendtartásunk, közjegyzői intézményünk, ügyvédi kamaránk, büntetőcodex-javaslatunk; lesznek bagatell-bíróságok, békebírák s a jó ég tudja, még mi minden.

Hanem egy nincs: jó, gyors és olcsó igazságszolgáltatás. Pedig ez az egy — minden.

És ne csodáljuk, hogy ép ezzel nem bírnak. A hiba először a bírósági szervezésnél történt, aztán állandóvá lett a többi intézkedéseknél. A kormány ama szervezés keresztülvitelénél nem tudta emancipálni magát a pártpolitika s a nepotismus tekintetei alól. A bírói székeket — tisztelet a kivételeknek — nem a szakképzültség és tiszteletreméltó jellem férfijaival töltötte be, hanem jutalmul adta oda azokat pártja embereinek, tekintet nélkül azok erkölcsi és szellemi tulajdonaira. A bírói székekre a főispánok, a kormánypárti képviselők s egyéb „korifeusok“ pártfogoltjai jutottak. A rokonság, koma- és sógorság irányadó volt a kinevezések kilencz tized részénél. S azért van — hogy csak egy példát említsünk — megye, hol a főispán, törvényszéki elnök, járásbíró, kir. ügyész, sőt még a végrehajtó is, egy s ugyanazon család tagjai.

De a hiba ott volt a többi intézkedések és „reformok“nál is. Az igazságügyminiszterium codicatorai csak arra voltak tekintettel javaslataikban, hogy az igazságszolgáltatást mentől függőbbé tegyék a hatalomtól. Ezért iparkodtak — első sorban az ügyvédi kar helyzetének súlyosbitása által — mentől inkább meggyengíteni az ellenőrzést. Már pedig tagadhatatlan — és példák élénken bizonyítják, hogy az igazságszolgáltatás ott legjobb, hol legteljesebb az ellenőrzés, melyet természetesen az ügyvédi osztály van hivatva gyakorolni. Ez osztály védje a jognak s az állampolgárok személyes szabadsága és va-

gyoni érdekeinek a bíróságok túlkapásai s az állami hatalom önkényével szemben

Azért ezt az osztályt megszorítani jogkörében, nehezíteni existenciáját s megnyirbálni tekintélyét — annyit tesz, mint kockáztatni magát az igazságszolgáltatás jóságát.

Ez a törekvés minden inkább, csak szabad elvű nem, s mindenkor csak reaktionarius kormányok tulajdona volt

Nyolcz évi alkotmányos uralom alatt tehát annyi eredményt sem tud fölmutatni a parlamenti többség s a kebeléből kikerült kormányok, hogy Magyarországon legalább az igazságszolgáltatás javult volna.

Maga az igazságügyi államtitkár kénytelen volt elismerni választóihoz intézett beszédében igazságszolgáltatásunk és törvénykezésünk árnyoldalait, melyeket a birói szervezés szerencsétlen keresztülvitelének tulajdonított. De hát nincs-e ép neki oroszánrésze — még pedig drágán díjazott oroszánrésze — ebben a munkálatban?!

Elkeseredik az ember lelke ama szomorú viszonyok fölött, melyeket Magyarország ez új keletű „reformátorai“ létrehoztak. S bármily nagyok legyenek is a tévedések, mulasztások és hibák minden téren, sehol sem boszulják meg magukat oly gyorsan, mint az igazságszolgáltatás terén.

A jó igazságszolgáltatás fokmérője minden állam műveltségének és polgárisodásának. Hol azonban a jogát kereső csak hosszadalmas és költséges eljárás, sokszor évek múltán juthat eredményhez; hol a közönség vagyontalanabb része majdnem retteg a bíróságok elé vinni ügyét, s egy országos párt — bizonyára izgatással nem vádolható — vezére kimondhatja a képviselőházban, hogy a „szegény ember nem keresheti igazságát“ nálunk; hol a birói tudatlanság, önkény és hatalmaskodásnak oly kirívó jeleivel találkozhatni, mint hazánkban; hol még a legfelsőbb bíróság sincs tisztában a jogelvekkel, s ugyanazonos, congruens esetekben homlokegyenesen ellenkező határozatokat hoz: — ott méltán emelhető a vád az

állam ellen, hogy nem teljesíti a modern jog- és kulturállam föladatát polgárai iránt.

Pedig alig van ez idő szerint állam Európában — talán leszámítva az egyetlen Törökországot — mely nagyobb követelésekkel lépne polgárai elé, mint Magyarország.

Szemben a pénzügyi helyzet nyomoruságával, minduntalan hangsúlyozza a kormány, hogy a lehető legfokozottabb áldozatkészséget várja el a nemzettől. Az adók oly rendkívül súlyosak, hogy sokkal gazdagabb, ipar és kereskedelmi segédforrásokkal bíró államokban sem találjuk hasonmásukat. A kis birtokost, az iparost, a kereskedőt, a telkes gazdát rendkívüli adók nyomják. A pénz ritka lett a forgalomban, mint a fehér holló. A hitel ugyszólva megszűnt. Az ország egyre szegényedik. A kisbirtokosság a tönkrejutás szélén áll, s vagyona újra kerül. Nehány forintnyi adóhátralék vagy adósság miatt ezreket érő ingatlanok kótyavetétetnek el. A csődök, bukások, bünpörök napról napra szaporodnak. . . .

Mit tesz mind ezekkel szemben a kormány? Javitja-e a pénz- és hitelviszonyokat? Törekedik-e a legszigorubb takarékos-ságra? Megszünteti-e a fölösleges és költséges föbb hivatalokat?*) Befoly-e a közerkölesiség javítására? Megszüntetni iparkodik-e azon okokat, melyek e siralmas viszonyokat szülték? Szóval, mit ad hát cserébe a nemzetnek a töle követelt nagy áldozatokért?

*) Értjük ugyanis a nagyobbadán munkakerülő, tehetetlen, s a komolyabb munkától az év minden szakában fürdőbe siető miniszteri s osztály tanácsosokat érdemek nélkül földiszított elnököket. De egyáltalán nem akarom ezzel elismerni, hogy az ilyenek elbocsátása már lényeges befolyást gyakorolna államháztartásunk kedvező voltára, mindenesetre jobbnak találom, hogy az állam, különösen a jelenlegi viszonyok közepette, nem pazarolja pénzét. Ámde megtámadni a kormánynak az alsóbb rangu hivatalnokokat, ok nélkül, ezeket földön futóvá tenni, családok létét, jövőjét megsemmisíteni: nem csak kárhoztatásra méltó, az igazság és méltányosság, hanem még a nemzetgazdaság szempontjából is, mert a kormány hibái miatt ártatlanul szenvedő eme szerencsétlenek, még növelni fogják a nyomort, szaporítani a bajt.

Semmit . . . Még csak azt sem, mit legkönnyebben és a legkevesebb költséggel lehetne elérni és kivinni: jó egészséges igazságszolgáltatási és törvénykezési viszonyokat. Itt nincs szükség új beruházásokra, budget-emelésre, csupán erős akaratra, lelkiismeretes törekvésre és jó törvényekre.

Pedig egy állam, a mely mindig csak követel, de semmit sem ad polgárainak, nem lehet belől erős és consolidált, kifelé pedig tekintélyt gerjesztő és imponáló.

Kapkodás, fölületesség, tapintatlanság jellemzik új codificatiókat.

A mi modern törvénykészítőinknek elég volt tudni, hogy ez vagy amaz az intézkedés fönáll külföldön, arra nézve, hogy nálunk is behozzák azonnal. Nem vették beható vizsgálat alá: hogyan fejlődtek amaz idegen államokban ezen intézmények; hogyan rakták ott le hosszú időközökben az igazságszolgáltatás biztos alapjául szolgáló törvényeket; hogyan fejlődtek mai tökélyükre a jogelvek; minők az illető állam sajátságos jog, — társadalmi és művelődési viszonyai. Azt hitték, hogy elég lemásolni mindazt, mi ez államok cedexeiben meg van.

Ha Csemeghi ur úgy járt volna el, mint a rómaiak, a kik jogelveiket más nemzetek jogviszonyainak tekintetbe vételével, folytonos összehasonlítás és egybevetés útján állapították meg, tán tisztába jöhetett volna a korszerű igazságszolgáltatás föladata iránt, s lerakhatta volna legalább azt a helyes alapot, melyen lehetséges lett volna javítani, tovább építeni.

Igy azonban maga az egész alap hibás, czéltévesztett, s a ki erre akarná fölépíteni a magyar igazságügyi reform épületét, az homokra építene.

Az igazságügyi államtitkár szeret hivatkozni az angol igazságügyi codifikatióra. Ez ellen senkinek semmi kifogása

nincs, föltéve, hogy Csemeghi ur szem előtt tartaná, hogyan jöttek létre s mikép alkották az angol polgári valamint büntető-törvényeket. Arról nem tud senki, hogy az angolok más nemzetek törvényeit ültették volna át honi talajra, vagy lemásolták volna azokat maguk számára, mint a magyar codifikátoroknál szokás. De igenis bizonyítja az angol büntető-törvény fejlődésének története, hogy az egyéb codexek s más államok gyakorlati eljárásának alapos tanulmányozása, szóval gondos és tüzetes összehasonlítás mellett készült, tekintettel első sorban a nemzeti viszonyokra s az angol jog elveire.

Az angol törvények alapos tanulmányozásából azonban első sorban is arról győződhetett volna az igazságügyi államtitkár, hogy ama törvények alapját a polgárok jogainak biztosítása képezi — úgy az állami hatalom tulkapásaival, mint a bíróságok önkényével szemben.

Ez az alap az, mi oly tekintélyessé s tiszteletreméltóvá teszi az angol törvényt, s mindazokat, kik azt végrehajtják.

Az angol állampolgár büszkeséggel említi törvényeit, azok tiszteletében nő föl, s határtalan bizalommal viszi ügyeit a bíróságok elé. Miért?

Mert tudja, hogy e törvények biztosítják úgy vagyon- mint személybiztonságának érdekeit mindenféle önkény, részrehajlás és zaklattatás ellen. Mert tudja, hogy ott a bíró a törvény rideg betűjéhez van kötve, melynek meghatározásai igazságosak. Mert meg van győződve végre róla, hogy a bíróra semmiféle hatalmi tényező sem gyakorolhat befolyást, és tudja, hogy a bíró nem a kormánynak vagy pártjának teljesített szolgálatai fejében kapta jutalmul állását, hanem tiszteletreméltó jelleme s közelismerésben részesült képzettsége folytán jutott a birói székbe, melynél tiszteltebb nincs Angliában.

A mi codifikatióink ezzel homlokegyenes ellentétben álló irányt követ. Az állampolgárok jogkörének kiszélesítése és biztosítása helyett a mi törvénykészítőink csak a hatalom érdekeit tartják szem előtt. A hol lehet: nyirbálnak a polgárok jogaiból. Példa a választási törvény. Máshol leszállítják a censust, nálunk fölemelik. Máshol lehetőleg bevonják az államélet körébe a munkás, adófizető népet, nálunk kiküszöbölik. Máshol tágítják a politikai jogokat a szabad egyesülés megengedése által, nálunk minél szűkebb körre szeretnék szorítani. Máshol szigorú felelősségre vonják azon rendőrhivatalnokot vagy bírót, ki alaptalanul foszt meg valakit személyes szabadságától — nálunk hajszála sem görbül meg, ha kiderülne is, hogy pusztán zaklattatás áldozata volt a jogtalanul letartóztatott.

E jognyirbáló törekvés, mely vörös fonálként húzódik át modern codifikációkon, nem jogállamot jellemez. Ily irányban csak a „rendőrállam“ halad; az az állam, mely még igazságszolgáltatásában is a hatalom érdekeit akarja előtérbe tolni.

Akár mily kétségbeejtők legyenek is viszonyaink, nincs mit csodálkozni rajtuk. Régi igazság, hogy a kormányok tehetetlensége áttapad az egész nemzetre.

Oly kormány, mely nem tud törni a múlt hibás politika hagyományaival; mely nem képes magát fölrázni odáig sem, hogy a bank- és vámkérdés mielőbbi kielégítő — s Magyarország jogainak megfelelő megoldása által — javítson a pénz- és hitelviszonyokon; mely nem tud lendíteni a végvonaglásban levő iparon és kereskedelmen; mely magában az ország fővárosában sem képes megszüntetni a megszegyenítő rendőri tehetetlenséget és visszaéléseket: ez a kormány csak csüggeszti az állampolgárok bizalmát, és zsibbasztja tevékenységüket.

Honnan merítsünk reményt a jövő iránt? Hol vannak azok a tündöklő előképek, melyeknek szemlélete előmozdítaná a közérkölcsiséget?

Bizony nem tudjuk. Csak azt látjuk, hogy a kormány ép úgy, mint az előbbiek, elsimitani iparkodik olyan botránys dolgot is, minő a keleti vasut ügye. A szédelgés frakban járó hőseit nem éri utól a büntető igazságszolgáltatás sujtó keze, mely pedig ránehezedik azon szegény ördögökre is, kik éhségük lecsillapítására egy falat kenyeret lopnak.

Semmi sem alkalmasabb pedig aláásni a törvény tekintélyét, előmozdítani az immoralitást, közéletlenséget s a bünt — mint azon tapasztalat, hogy léteznek szabadalmazott körök, melyeken megtörik a törvény ereje, s melyeket vonakodik átadni a kormány a méltó bünhődésnek.

Ez ingatja meg a nép tiszteletét az állami hatalom s a bíróságokkal szemben, s ez teremti az elerkölcstelenedést, melynek következménye a büntettek rendkívüli elszaporodása. Hogy elfajulás, corruptio állott be, annak okát mi egyrésről a jelzett viszonyokban, másrésről a folyvást terjedő elszegényedésben s a kereset hiányában találjuk, mihez elsőrendü okul még a hiányos közoktatás járul.

S vajon ezért ki merné felelőssé tenni a népet?! A hiba a kormányban, a törvényhozásban van. „A capite foetet piscis“

„Máskép lesz ezután minden!“ — kiáltják a lapokban az igazságügyminiszterium hivatalos magasztalói, valahányszor az általunk az imént jelzett szomorú viszonyokra kell reflectálniok. „Máskép lesz minden, csak váljék törvény nyé Csemeghi ur büntető törvénykönyv-javaslatá.“ — Ezt a refraint gyakran olvashatni különböző variációkban azon lapokban, melyek mindenáron szeretnék fehérre mosni az igazságügyminiszterium szerecsenjét.

Ám térjünk át e „nagyszerü“ codifikationális munkára, s lássuk mindenekelőtt mennyiben igazolhatók ama remények, me-

lyeket kormánypárti körökben a büntető-codex-javaslat életbeléptetéséhez kötnek.

Nem habozunk kijelenteni, s igazolni fogjuk, hogy maguk az alapelvek, melyeket a codex létrehozásánál irányadóknak tekintett az igazságügyminiszterium, ferdék, elavultak, s a modern büntető-jog által már túlszárnyalvák.

A büntető-codex-javaslat rendkívüli, s mondhatjuk vas szigorát vissza kell ugyanis vinnünk készítőjének azon alapelvére, hogy az állam minél szigorúbb büntetések alkalmazása által elrettentheti polgárait a büntettek elkövetésétől, s e szerint javíthatja az erkölcsüket.

Ez alapelv vonul keresztül vörös fonálként Csemeghi javaslatán. Csakhogy ez az alapelv a régi criminálisták együgyűségét és embertelenségét jellemzi, kik a büntető-törvények egyedüli céljának a megtorlást, a boszuállást, s az elrettentést tekintették, s kiknek jogi hitvallását a bibliai „fogat fogért,“ „szemet szemért“ képezte.

A magyar büntető-codex-javaslat készítője még mindig e középkori „jogelvek“ bálványozója, s aligha nem a büntetőjogtudomány haladása által már rég óta túlszárnyalt Feuerbachnak imádója, a kinek jogi meggyőződése szerint a bűnöst azért büntetik, hogy másokat rettentsenek el a bűntényektől. Ugyanazé a Feuerbaché, a ki egyik művében a halálbüntetésről így vélekedik: „Minő jognál fogva veheti el az állam valamely bűnösnek életét? Azért mert szüksége van vérére, hogy mások számára lélektani kísérletekkel szolgáljon; azért mert testének vonaglásai, leütött fejének eltorzulása megrendítik a cseléket, mely esetleg hajlammal birna hasonló büntett elkövetésére. Nem büntetik meg megérdemlett büntetésül, hanem megbüntetik személyében azokat, kik hasonló bűntényt követtek el. Így szögezi a földmives a ragadozó madarat pajtája ajtajára, nem büntetésül, hanem a hozzá hasonlók elrettentésül.“

Ily horribilis barbársággal vélekedik a régi criminalisták egyik elsőrendű tekintélye „a büntetés czéljáról.“ S nem különben gondolkozik egy másik tekintély: Grolman, a ki „a büntetőjogtudomány alapelvei“ czimű művében föllálitja a tant, hogy „az embernek joga van elrettenteni a bűnöst a bűntények elkövetésétől azáltal, hogy megtorolja magát rajta.“

Szóval ez a megtorlási jog — a „jus talionis“ — hirdetőinek középkori fölfogása, melyet azonban az újabb büntetőjogtudomány, hála korunk fölvilágosultságának, megbélyegzett és lomtárba dobott.

Nem tehetünk róla, de mi az új büntető-törvénykönyv-javaslatban a legjobb akarattal sem fődözhetjük föl a modern büntetőjog humánus alapelveit. Szigora nagyon élénken emlékeztet ama régi criminalisták megtorlási tanára és elrettentési teoriáira.

Még bizonyosabbá lesz ez, ha tekintetbe vesszük, hogyan és minő körülmények között lép nálunk életbe a büntető-törvénykönyv.

Börtönügyünk rendezetlen: fogházaink és börtöneink állapota olyan, hogy nem a javítást és erkölcsnemesítést mozditják elő, hanem a megmértelyezést, a bünt, s a romlottságot. Statistikai adatok bizonyítják, hogy a visszaeső bűnösök száma aránylag sehol sem nagyobb, mint éppen Magyarországon. Fiatal emberek, a kik egy botlás miatt, (melyet nem romlottságuk, hanem tán szenvedélyes természetük kitörése idézett elő) kerülnek börtönbe, kész gonosztevők gyanánt hagyják azt el. Semmi tekintet sincs börtöneinkben arra, hogy a fiatalabb foglyok az idősebbektől, a kevésbé bűnösök a megrögzöttektől, a műveltebb osztályokhoz tartozók a műveletlenektől elkülöníttessenek.

Nem czélunk itt e megszügyenítő s kázhozatos viszonyokat részletesebben fejtegetni, hanem csak rájuk akarunk mutatni, mint olyanokra, a melyek az új büntető-törvénykönyvnek lényegesen segitenek pusztán megtorló és elrettentő jelleget kölcsönözni. Mert a hol a büntető tör-

vények s a büntető igazságszolgáltatás nem javíthatnak, ott mindkettő céljául nem marad egyéb hátra, mint a rideg megtorlás s az elrettentés.

Csakhogya büntények száma soha és sehol sem apadt, a hol pusztán drákói törvényekkel fenytették a bünt, s nem gondoskodtak egyttal arról is, hogy a büntények okai kevesbittessenek s a bünösök javittassanak. Szigorúbb s kegyetlenebb büntetésekkel alig lehetne már fenytetni a bünöst, mint ezt a középkor fenytető-igazságszolgáltatása tette. És mégis merné-e valaki komolyan állítani, hogy a középkorban kevesebb büntény fordult elő, mint jelenleg, daczára a lefejezéseknek, akasztásoknak, keréketöréseknek, elevenen való megégetésnek, élve eltemetésnek, négyelésnek, s a tortúrák legiszonyúbb nemeinek, melyekkel akkor a büntények elkövetőit fenytették? . . .

Nem a büntető törvények szigora, nem a régi kriminális-ták által dédelgetett megtorlás és elrettentés apaszthatják tehát a büntények számát, hanem egyedül a humanus büntetőigazságszolgáltatás, mely főfeladatául a javítást s a bünös megtéritését tüzi ki. A büntető igazságszolgáltatás e feladatával karöltve kell haladnia az állam azon törekvésének, hogy a büntényeket előidéző okok kevesbittessenek. S e tekintetben az állam az oktatásügy, főleg pedig a népis-kolák emelése, fejlesztése és szaporítása által van hivatva hatni.

Fölötte sajnáljuk, hogy mi a legjobb akarattal sem vagyunk képesek föltalálni ily magasabb nézpontokat kormányunknál. Mintha csak fogalommal sem bírnának ott arról, hogy az igazságügy s a közoktatásügy között a legszorosabb összefüggés s egymásrahatás áll fönn. Megdönthetetlen meggyőződésünk:

Mentőltöbb az iskola, annál kevesebb a börtönök és fegyházak száma.

Mentőltöbb a tanító és népoktató, annál kevesebb a poroszló, rendőr és börtönőr.

Minél általánosabb a műveltség és képzettség, annál korlátoltabb a bűntények és bűnpörök száma.

Ezen statistikailag is igazolt axiómák kétségtelenné teszik, hogy a modern jogállam nem követheti többé a régi szabású criminalisták tanait, kik minél szigorúbb és drákóibb törvények által vélik kevesbiteni a bűnpörök számát. Balga hit! Gondoskodjék az állam minél nagyobb mérvben arról, hogy a műveltség áldásai hozzáférhetőek legyenek, legutolsó polgárához is; alapítson országszerte mentől több néptanodát s lássa el azokat megbízható tanítókkal; foganatosítsa vas szigorral a kényszer-oktatást, s legyen gondja rá, hogy ezen tanodák tantárgyai között helyet foglaljon az erkölestans a népszerű jogisme: és akkor százszorta nagyobb lesz a vagyoni- és személybiztonság, mintha egy „vérrel irt“ büntető-codexxal sujtaná is a bűntények elkövetőit.

Nagyon találóan mondja Buckle a „Polgárisodás története Angolhonban“ című világhírű művében: „Az emberek bűnös cselekedetei nem annyira egyesek vétkeinek, mint inkább azon társadalom erkölcsi viszonyainak eredményei, melyben amaz egyedek élnek.“ S ismét egy más elismert tudós, Büchner állítja „Erő és anyag“ című hírneves művében igen mélyrehatón, hogy „csak a művetlen ember nem tud más-kép magán segíteni, mint bűntény által. Ő a viszonyok áldozata.“

Mindezt csattanósan igazolja egy oly tudomány, mely a számok megdönthetetlen logikáján alapszik: a statistika. Ám szóljanak a számok!

Franciaországban 1850-ben az elítéltek 38%-a minden oktatást nélkülözött; 43%-a csak tökéletlenül tudott írni és olvasni; és csak 3%-a volt úgynevezett művelt, anélkül azonban, hogy műveltségük sokkal terjedt volna túl az elemi ismereteken. Quetelet kimutatása szerint ugyan-csak Franciaországban két év folyamában 8689 olyan egyén

követett el büntettet, a ki sem írni, sem olvasni nem tudott; 3805 tökéletlenül tudott írni és olvasni; 1509 jártas volt írás és olvasásban; ennél magasabb műveltséggel azonban csak **286** egyén birt az elítéltek között.

E számok — minőkhöz hasonlókat még sokat idézhethetnénk — hangosabban szólnak a legékeesebb fejtegetéseknél, s ezáfolthatatlan igazsággá teszik, hogy az államnak nem büntető törvényei túlhajtott szigorában kell keresni az óvszert a bűntények elharapózása ellen, hanem az iskolák szaporításában, a műveltség terjesztésében, s a polgárok erkölcsi érzetét emelő és nemesítő intézmények létrehozásában.

Mindebből egyszerű és világos a következtetés.

Az új büntető-codex-javaslat, melynek életbeléptetésétől oly csodadolgokat várnak az igazságügyminiszteriumi codifikáció bámulói — egyáltalán nem fog javítani szomorú viszonyainkon. Arra nézve, hogy gyakorlati, üdvös eredményekkel bírjon, meg kellett volna azt előznie a közoktatásügy gyökeres és mélyreható reformjának.

Aztán jogi szempontból is időelőttinek látjuk a büntető-codex életbeléptetését; még pedig azért, mert nem előzte meg:

I. A büntető eljárás szabályozása. *)

*) Nem oly szabályzatot értünk, minő a törvényerőre még nem jutott, de a fenyítő-törvényszékek nagyobb részénél gyakorlatban követett Csemegi-féle büntetőeljárás, az állampolgárok személyes szabadságát kockáztató intézkedéseivel. Ehez járul még, hogy nálunk — tisztelet a kivételeknek — rendszerint hasznavehetetlen egyénekre szokás a bűnügyeket bízni. Ez a két dolog nem csekély mértékben megrendítette a fenyítő törvénykezés iránt való bizalmat; mert igen természetes, hogy az ilyen nem saját lábukon álló bírák a legkönnyebben felkarolják a tév fogalmakat s Csemegiék azon principiumát, bálványozzák, mikép minden állampolgár, a szó szoros értelmében igavonó és a nyilvános érdekek, az összes emberiség javára, még ártatlan bőrével is tartozik az államnak. Nem szólok ily elveknek, büntető és nemzetgazdasági, nem a mindkettő mellett előtérben álló államjogi jelentőségéről, valamint nem a nálunk tiszta kedvből is elrendelhető vizsgálati fogsággal összekötött bajok összegéről s az ebből folyó

II. A polgári törvénykönyv.

Koránsem vagyunk mi tehat ellenei a korszerű büntetőjogtudomány alapelvein nyugvó, mélyreható gondnal és minutiosus szakavatottsággal kidolgozott büntető-codex behozatalának, de igenis tévesnek és helytelennek tartjuk az igazságszolgáltatás magasabb érdekei szempontjából, hogy b-t mondjunk, mielőtt á-t mondtunk volna; vagyis hogy a büntető-codex előbb hozassék be, mint azon igazságügyi reformok, melyeknek e c o d e x e t múlhatatlanul meg kell előzniök.

A büntető eljárás szabályozása nélkül, mint más helyen és más alkalommal már kifejtettük, a codex gyakorlati értéke illusorius marad. Épen nálunk, hol az eljárás körül merülnek föl a leggyakoribb tévedések és visszaélések, lett volna mindenekelőtt szükséges az eljárást szabályozni, s a büntető-igazságszolgáltatási reformot alapjában kezdeni. A tör-

szerencsétlen következményekről, a vizsgálati fogságot szenvedett elkölcsi, politikai és gazdasági állására nézve; — elég kiemelnem, hogy ily ártatlanul szenvedett vizsgálati fogság gyakran a valóságos büntetés hatásával bir — mondom nem szölok mindezekről, hanem igenis kiemelem azt, hogy nem birtunk eléggé csodálkozni a fölött, hogy miért kerülte Csemegi reformot jelenteni akaró büntető eljárásával is a jogi kitünőségek által a személyes szabadság védelme körül megállapított elveket? Vagy nem ismerné Dupot, Brisson de Marville, Vivien, Legraverend, Bonneville de Marsangy törekvéseit az üldözött ártatlanok jogai érdekében?

Ez alkalomból nem hagyhatunk szó nélkül egy közelebb történt esetet, mely mig egyrészt kirívó színekkel illusztrálja azt a könnyelmű és hatalmaskodó eljárást, melyet némely bíránk a büntető-igazságszolgáltatás terén követ, — másrészt a legélénkebben compromittálta a magyar bírói kar tekintélyét idehaza s a külföld előtt. Értjük a V e z e k é n y i - f é l e esetet, illetőleg az ezen járásbíró ellen rendkívüli zajjal megindított fenyegető vizsgálatot, melynek motto-ja nem lehet más, mint „sok zaj semmiért.“

Nem akarjuk kutatni: honnan és mily forrásból kerültek a helybeli német lapokba ama értesítések, melyek Vezekényi ügyének szűnyogából elefántot csináltak. Hanem anyi tény, hogy ezen értesítések hivatalos szaggal birtak, s oly súlyos vádakot röpitettek nevezett bíró ellen, hogy magukra vonták a bel- és külföldi közönség élénk figyelmét. Ez értesítések nyomán a „Neue Freie Presse“, a „Deutsche Zeitung“, az „Independence belge“ s más elterjedt külföldi lapok oly allarmirozó közleményeket hoztak ez ügyről, mintha legalább is a magyar bírói kar fele ellen hasonló vádak emeltettek volna; sőt az első helyen nevezett lap „Richtercorruption in Ungarn“ című czikkében a legsötétebb színekben tüntette föl bíránkat.

vény üdve csak ott van biztosítva, hol megvannak rá a szilárd garanciák, mikép az eljárás nem fogja megrontani azt, mit a törvény holt betűje nyujt.

A polgári törvénykönyv előzetes behozatalának szükségességét nem ok nélkül hangsúlyozzuk nyomatékkal. A legtöbb jogállamban a büntető-codex életbeléptetését a polgári törvénykönyv behozatala előzte meg, s méltán. Az utóbbiban lefektetett jogelvek lehetnek csak biztos tájékoztatók az előbbi készítésénél. Előbb kell tisztába jöni aziránt, mi tartozik a polgári igazságszolgáltatás keretébe, s aztán praecisebben lehet körülírni a büntető-törvény pontjait, s helyesebben megállapítani benne a definitiókat. Hanem persze a logikai és codifikációs sorrend soha sem volt uralgó szempont igazságügyminiszteriumunkban. Azzal kezdte az építést, a mivel az egész világon befejezni szokás. A tetőt rakja

Az eredmény ez ügyben ismeretes. Az indokok abszolút hiányában megszüntetett a vizsgálati eljárás nevezett bíró ellen. Mi értjük és olykor menteni is tudjuk, hogy ha oly ügyekben, melyekben megállapítható bűnjelek, beigazolt terhelő körülmények forognak fön, a bíró részről túlbuzgóságból nem követtetik a szabályszerű eljárás. Ellenben nem lehet eléggé kárhozzátunk, hogy nagy hűhóval vizsgálat indíttassék valaki ellen, ki ellen még csak terhelő körülmények és bűnjelek sem deríthetők ki. Ez alássa a büntető igazságszolgáltatás tekintélyét. A bírói állás nem sport, hogy néhány fiatal és hiú bíró nevének reklamul szolgáljon. Óriási felelősség nehezedik azokra, kik ez állást betöltik, mert emberek becsülete, jó hírve, jövője és existenciája fölött döntenek. A szereplési viselkedés minden téren kellemetlen következményekre nyujthat alkalmat, a bírói téren azonban egyenesen embereket tehet szerencsétlenné és boldogtalanná, egy egész élet tartamára. Ám lássa az igazságügyminiszter ur, mivé fogják tenni igazságszolgáltatásunkat az ily bírák. Anyi tagadhatatlan, hogy sehol sincs oly égető szükség a bíró eljárását szigorúan körülíró és korlátok közé szorító szabályzatra, mint nálunk, a hol már a nemzeti vérmérséklet és jellem hozza magával azt, hogy bíráink szenvedélyesebbek és hatalmaskodásra hajlandóbbak, mint a külföldiek.

Szomorú ugyan, de anyi szárazon constatálható, hogy a Vezekényi-ügygyel csapottlárma többet ártott bírói karunk tekintélyének, semhogy azt igazságszolgáltatásunk emelése érdekében hozott minden törekvésünkkel egyhamar jóvá tehetnők.

le előbb, a helyett, hogy az alapot s a falakat építené föl. Ezért aztán egész alkotásának nincs szilárdsága, életereje és hasznavehetősége.

Ezerszer megrótt s mégis kiirthatatlan árnyoldala minden, az igazságügyminiszterium kebeléből kikerült javaslatnak s illetőleg törvénynek, hogy zavaros, homályos nyelven és nyakatekert magyarsággal van írva, mintha csak készítőinek aza czél lebegett volna szemük előtt, hogy félremagyarázásokra s elferdítésekre nyujtsanak alkalmat, holott ép a törvény az, melyet a legnagyobb világosságnak kell jellemezni. A büntető codex-javaslat is hasonló bajban szenved. Definitiói kevésbé világosak, egyes pontjai homályosak, nyelvezete értelemzavaró.

Már pedig ha az érthetőség kivétel nélkül minden törvénynek egyik sarkalatos kelléke, akkor mindenekelőtt és főkép a büntető-törvénykönyvé az. Kiválóan ez a törvény van arra hivatva, hogy közkézen forogjon, hogy ne hiányozzék sem a földmives kunyhójából, sem az iparos műhelyéből, sem a tudós szobájából, sem a kereskedő comptoir-jából.

De ugyan kérdjük, fog-e a laikus kedvet érezni oly codex olvasására, melynek zavarossága és homályossága próbára teszi még a jogász éleselműségét is?

Jelentékeny horderejű ok követelte volna pedig mindenekelőtt azt, hogy a codex a lehető legvilágosabb és legegyszerűbb nyelven irassék. Értjük a közelfekvő eshetőséget, hogy hazánk sem fogja kivonhatni magát az eskütszéki eljárás behozatalától a bűnügyekre nézve. Főlöszlegesen volna bizonyítanunk, mily nagy jelentősége van ez esetben annak, hogy a minél érthetőbb és világosabban

irt codexből laikus esküttek is minél biztosabb tájékozást merithessenek a bűnösség vagy büntelenség kérdésének eldöntéséhez szükséges fogalomtisztaságról.

Az ezidő szerint nálunk még csak sajtóvétségek tekintetében fönnálló esküttszéki intézmény kiterjesztése a bűnügyekre nézve szerintünk már csak rövid idő kérdése lehet, föltéve, hogy az oly gyakran hangoztatott „alkotmányosságot“ és „szabadelvüséget“ nem tekintjük pusztá sallangnak, hanem megfelelő tettekre kötelező nagy eszméknek.

A 19-dik század alkotmányos államéletének az esküttszéki intézmény ép oly nélkülözhetetlen attribútuma, mint a népképviseleten alapuló parlamentarismus s a szabad sajtó. Egyik kiegészíti a másikat, s külön-külön mindegyik hatalmas biztosítóka a közszabadságnak.

A népképviseleten nyugvó parlamentarismus a népsouverainitás elvének megtestesítése, mely által a nemzet saját ura sorsának.

A szabad sajtó a közvélemény előkészítője és tolmácsolója, az irott szó rendkívüli hatalmával hatva a nemzetre, mely benne viszhangját hallja saját érzelmei és meggyőződése nyilvánulásának.

Az esküttszéki intézmény harmadik a népszabadság eme biztosítékainak szövetségében. Szilárd sarkköve a jognak s az egyéni szabadságnak az állami hatalom túlkapásaival s a bíróságok eshetőleges önkényével szemben. Legtökéletesebb kifejezője a biráskodás függetlenségének, melynek határozatába nem folyhat be a hatalom parancsszava.

Ép az a valóban szabad államok egyik kidomborodó jellege, hogy bennük az egyéni szabadság magával a közszabadsággal azonosul, melynek legmegbízhatóbb örei, de ha kell

megtorlóí is, maguk az állampolgárok. E föladat az eskütszéki intézményben nyer praegnans, gyakorlati kifejezést.

Absolut jó nincs a világon s azért az eskütszéki intézménynek is vannak árnyoldalai, melyeket koránsem tévesztünk szem elől. De ha mindjárt bizonyos is, hogy értelmi qualificatio dolgában egyik-másik jury összeállítása sok kivánni valót hagy hátra, sőt nincs kizárva az a lehetőség sem, hogy politikai pártokkal bíró országban párttekinetek befolyásolják az eskütteket egyik vagy másik ügy eldöntésénél: mégis tagadhatatlan, hogy az eskütszéki intézmény leghatalmasabb biztosítéka a bíraskodás függetlenségének, s erős bástyája a polgároknak a hatalom túlkapásai ellen.

Korunk legkiváltóbb jogtudósai azon értelemben barátjai ezen intézménynek, hogy az kivétel nélkül kiterjesztessék ugy a politikai vétségekre, mint a bűnügyek minden nemére.

S emellett súlyosan latba eső jogi indokok harczolnak. Mert ha kétségtelen is, hogy a törvény meghatározhatja kifogástalanul a bűntényeket tárgyilag, s megállapíthatja azokra a büntetés nemeit és fokozatait: bizonyos az is, hogy a bűnösséget vagy büntelenséget nem döntheti el, miután e kérdések megállapítása és megoldásánál minden ama körülmények és viszonyoktól függ, melyek között és melyek folytán el lett követve a bűntényt képező cselekmény. E körülmények s viszonyok mérvadók tehát első sorban. S e tekintetben utalunk többek között a vállalkozási és üzérkedési visszaélésekből származó bűnügyekre, mint olyanokra, melyekben a bűnösség vagy büntelenség kérdése kiválóan az említett viszonyok és körülményektől van függővé téve.

Tagadhatatlan továbbá, hogy a bűntények, szigorú elemzésben, kórjelei bizonyos zilált és romlott társadalmi viszonyoknak. E viszonyok azonban nem állandók, nem örök időkre szólók. Folyvást változnak, ha nem is rohamosan. S a viszonyok változtával más-más kórjelek lépnek

kiválóan előtérbe, ép úgy, a mint különböző betegségek különféle tüneteket idéznek elő.

Maguk a bűntények is tehát — mint kórjelei a romlott társadalmi viszonyoknak s a más-más alakban jelentkező corruptiónak — változás, módosulás alá vannak vetve. Az üzérkedési és részvénytársulati szédelgés például, mely nagy mérvekben csak egy-két évtized óta virágzik, új bűntényeket hozott felszínre, melyeket tárgyilag azért nem lehetett meghatározni a régebbi büntető-codexekben, mivel akkor, midőn e codexeket készítették, nem léteztek még, vagy legalább is nem oly alakban, mint jelenleg.

A míg eszerint e folytonos változás lehetetlenné teszi azt, hogy a bűnösség már eleve megállapíttassék abstrakt fogalommal, másrésztől valósággal nélkülözhetetlennek tünteti föl az eskütszéki intézményt.

A legtöbb európai államban kevésbé-többé hosszabb idő óta áll már fönn a bűnügyekre is kiterjesztett jury-intézmény. Be lett hozva Oroszországban is, melynek lakossága bizonyára nem áll az értelmi fejlettség magasabb fokán, mint a miénk. S Oroszország nem is parlamentáris, nem is alkotmányos állam, mint a mi boldog Magyarországunk, melynek intézményeit és alkotmányosságát a kormánypárt férfiai oly anyira szeretik Angliáéval párhuzamba tenni.

„Difficile est satyram non scribere.“ A menyire a soroksári templom a milánói domhoz vagy a római Sz. Péter-templomhoz hasonlít; a menyiben Csemeghi ur párhuzamba állítható John Stuart Millel, Mittermayerrel vagy Bluntschli-val; a menyiben az üres magyar állampénztár együtt említhető a londoni bank kincseivel: anyira hasonlít a mai magyar alkotmányosság és szabadelvűség Angliáéhoz.

De ez nem maradhat így.

Az a nagy párt, mely fölvette a „szabadelvű“ nevet s mely ezidő szerint Magyarország sorsa fölött intézkedik, tarto-

zik a nemzetnek azzal, hogy teljesítse azon ígéreteket, melyeket neve kifejez Nemcsak a „nemesség kötelez“ — noblesse oblige — hanem az a név is, melyet egy politikai párt fölvelt, s melyet lobogóira irt. Oly párt, mely nem az, minek kiadja magát, nem tarthat igényt a nemzet bizalmára s magában hordja fölbomlásának csiráit.

Mi azonban nem akarunk lemondani ama reményről, hogy a mostani „se hús, se hal“-féle politikai helyzet nem lehet tartós. Az a nagy és tündöklő épület, melynek alapját oly szilárdan rakta le az 1848-diki szabadelvű törvényhozás, még nincs fölépítve. Ezt kell befejeznünk azon szellemben, mely alapjának lerakóit lelkesítette.

Ez a missió a szabadelvű párté. Övé a föladat rendet teremteni a chaosban, tisztázni a helyzetet minden irányban, s nevének megfelelő intézmények létesítése által szaporítani az egyéni és közszabadság garanciáit hazánkban.

S e garanciák leghatalmasbja: az eskütszéki intézmény behozatala a politikai vétségekre és bűnügyekre.

Nincs számbavehető ok, melylyel annak be nem hozatalát indokolni vagy menteni lehetne. Ellenben, miként föntebb jeleztük, nagyfontosságú jogi és politikai indokok szólnak az intézmény létesítésének szükségeségge érdekében

Az előadottakban jeleztünk néhányat azon okok közül, melyek az eskütszéki intézmény behozatalát s illetőleg kiterjesztését a politikai vétségekre és bűnügyekre szükségeséggé teszik Magyarországon, a büntető-igazságszolgáltatás érdekei szempontjából is.

Nagyon csalatkoznék azonban, a ki azt hinné, hogy ezzel a kormány teljesitené minden köteleességét a büntető-igaz-

ságszolgáltatás körül. Mert ha mindjárt tagadhatatlan is, hogy az állam, melynek büntető codexe, birái és fenyítő igazságszolgáltatása mintaszerűek, méltán nevezhető, „par excellence“ polgári osultnak és előhaldottnak: más részről még tagadhatatlanabb, hogy az az állam közelitené meg legközelebb-ről a jó államról alkotott ideált, melyben minél kevesebb teendője volna a büntető-biróságoknak.

S ez idő szerint, az lenne a jogállam egyik elsőrendű és bizonyára legnemesebb teendője, hogy odahasson, miszerint a bűntények száma kevesbedjék, s a börtönök lakóinak száma folyvást és fokozatosan apadjon.

Nem chimaera, nem ködkép az, a mit az állam egyik legsürgősebb teendője gyanánt ekkép körülírunk; mert eltávolítani és kevesbiteni azon okokat, melyek a bűntényeket szülik, anyit tesz, mint elejét venni a bűntettek elkövetésének.

A tudomány tisztában van azzal, hogy az ember nem születik gonosznak. Jóvá vagy gonoszszá, erkölcsössé vagy erkölcstelenné, egyedül a nevelés, az egyéni körülmények, s azon társadalmi viszonyok teszik az embert, melyek behatásának leginkább alá van vetve.

Ferde nevelés, vagy épenséggel a nevelés teljes elhanyagolása, a tehetségek helytelen fejlesztése, rosztársaság — ezek azon tényezők, melyek a legtöbb bűntett okozói. Nagyon helyesen mondja Helvetius, hogy az ember a nevelés produktuma“, vagyis, hogy azzá lesz, mivé a nevelés teszi. A büntető-igazságszolgáltatás szigoru hatalma alá eső bűnösök között tehát csak egy parányi töredék van olyan, mely ugynevezett „jó nevelésben“ részesült. Csakhogy ezekről is ki lehetne deríteni, hogy nevelésük hiányos, ferde volt, s nem gyökerezett az erkölcs s a jog örökké igaz alapelvein.

Az utóbbi években szomoruan tapasztaltuk, hogy a fenyítő-törvényszék padjain előkelő társadalmi állással, magas

hivatallal, s jó hangzásu nevekkel biró férfiak is fordultak meg közönséges büntények elkövetése miatt. De hát mit bizonyít ez? Mindenesetre azt, hogy az illetők társadalmi viszonyaink romlottságának estek áldozatul. Mert a hol, mint jelenleg nálunk, a gazdagság adja meg egyedül az embereknek a társadalmi nimbust, nem pedig a szellemi és erkölcsi tőke; a hol az urhatnámság s a rohamos meggazdagodási vágy egyrészt, az élvezetek hajhászása másrészt a társadalom valóságos nyavalyájává lett: ott elkerülhetetlen, hogy egyesek, daczára kiváló állásuknak és képzettségüknek, letérjenek a becsület utjáról.

Az államnak azonban nem szabad csupán repressá-liákkal föllépni a büntények ellen, hanem kötelessége velük szemben praeservatív rendszabályokhoz is nyúlni. S e rendszabályok mindazon intézkedések keresztülvitelében állanak, melyek alkalmasabb a büntények okait kevesbiteni, eltávolítani. Ez intézkedések következők:

I. A közoktatásügy emelése a lehető legmagasabb fokig, elemi és polgári iskolák alapítása s a kényszeroktatás legszigorubb keresztülvitele által. (Magyarországon ez idő szerint legalább egy harmada a tanköteles gyermekeknek nő föl minden oktatás nélkül.) E kárhozatos vizzásságnak meg kell szünnie. Csak akkor, ha minden gyermek fog részesülni alapos elemi oktatásban, melyet kényszerítően legalább 6 évre szeretnénk kiterjesztve látni, — lehet reményünk rá, hogy a büntények száma fokozatosan fog csökkenni.

II. A börtönrendszer alapos reformja, a humanismus s a közerkölcsiség alapján. A börtön, mint már bevezetésünkben említettük, nálunk a büntények s az elvetemültség legveszedelmesebb forrása, államilag föntartott tanintézete a bűnnek s a corruptionnak, melyet ideiglenes lakói testben lélekben megrontva, megméltelyezve hagynak oda. Az államra e téren nálunk még rendkívül nagy és fontos teendők várnak,

melyeket elhalasztani, vagy épenséggel figyelmen kívül hagyni, anyi volna, mint tág utat engedni a bűnnek.

III. Mindazon ügyek sűrgetős rendezése, melyek befolyással bírnak a közerkölcsiségre. Ilyen a rendőrség országos szervezése, lelenczházak alapítása, az árva- és cselédügy rendezése sat. Ki lehet mutatni statistikailag, hogy azon államokban, hol ezen ügyek kielégítőleg rendezvék, a bűntények száma aránylag kisebb, mint azokban, hol e kérdések vagy roszul, vagy épen nincsenek megoldva.

Az előadottakban lényegileg kifejeztük azon álláspontot, melyet úgy a büntetőtörvénykönyv-javaslat, mint büntető-igazságszolgáltatásunkkal szemben elfoglalunk. Nem zárhatjuk azonban be sorainkat anélkül, hogy ne figyelmeztessük azokat, kiket illet, miszerint fölötte rosz szolgálatot tesznek az államnak, ha a büntető-igazságszolgáltatás érdekeit nem fejlesztik a modern büntetőjog alapelveivel s az egyéni és közszabadság sarkalatos kívánalmaival megegyezően. Rosz szolgálatot, igen, mert okot adnak arra, hogy a közéletlenség folyvást növekedik, s a bonczoló scepticismus egyenesen azon kérdést dobja föl, nem-e az állami szervezetben s elavult, rosz, igazságtalan törvényekben fekszik-e társadalmi viszonyaink ziláltságának, s így maguknak a bűntényeknek is egyik legfőbb oka?

Szaporodnak a jelek, hogy ma-holnap egész tudomány, — egész társadalmi, — vagy tán épenséggel politikai fractio, vagy párt fogja e kérdést fölvetni, s azt minden oldalról megvilágítani és indokolni. A létező büntető-igazságszolgáltatási viszonyokkal való elégületlenség figyelemreméltó kifolyása gyanánt tekintjük Cless Alfréd ur, közelebb megjelent művét, mely a materialismus alapelvei nyomán fejtegeti az állam föladatát a büntető-igazságszolgáltatás terén.

Új és jobbadára „merész“ eszmék azok, melyeket a nevezett mű szerzője hirdet, ámde olyanok, melyek a legnagyobb figyelemre méltók s melyeket nem nézhet le magas lóhátról a

régi criminalisták szűk látkörű, inhumánus és ósdi iskolája, kiknek jellemzésére nem lehetne találóbb mondatra akadni: „Der Zopf der hängt ihnen hinten.“

A materialismus tagadja, hogy a bűnöst szabad akarat vezérelje a bűntény elkövetésénél, mert ez anyira a viszonyok és körülmények hatalma alatt áll, hogy szabad akarat többé föl nem tételezhető nála. „Minden cselekmény — mondja szerző — tehát a bűnös tette is, nem egyéb, mint szükségképi következménye azon benyomásoknak, melyeket az agy addig a perczig vett föl, melyben a kérdéses cselekmény elkövetetik.“ E tanból kifolyólag, melynek helyességét vitatni nem tartozik ránk, szerző azon meggyőződésre jut, hogy a társadalmi viszonyoknak az állam behatása folytán olyan jóvá kell módosulniok, hogy rossz benyomásokat minél ritkábban vehessen föl valaki. Egyúttal fölállítja a következő két alapelvet:

1. Ha az ember teljes, igaz tudatával bir emberi rendeltetésének, továbbá annak, mit tartunk jognak és erkölcsnek — a minék tudatára kellő nevelés által juthat — akkor minden körülmények között mincs meg nála a lehetőség, hogy valaha bűntényt kövessen el.

2. Ha ellenben hiányos, rossz, vagy ferde nevelés folytán valaki nincs tisztában emberi rendeltetéséről, s nem tudja mi a jog, s mi az erkölcs: akkor kétségkívül főnforog nála a lehetőség, hogy valaha bűntényt kövessen el.

Mint hogy tehát a társadalmi viszonyok romlottságából származnak azon rossz benyomások, melyeket az emberek agyukba fölvesznek, s sokakat közülük bűntények elkövetésére bírnak: szerző nézete szerint valamely büntett elkövetésénél maga a társadalom a tulajdonképi bűnös.

Az állam, melynek társadalma tehát a bűntényt szüli, szerző szerint csak a szükségesség és csak saját érdekeinek korlátai között járhat el a bűnössel szemben. A büntetés lényege a szabadság megvonásában áll, de ezzel hallgatag bevalljuk az állam tehetetlenségét a bűnössel szemben. Az állam-

nak, mély a köznevelés elhanyagolása, korhadt és romlott társadalmi viszonyok föntartása, sőt olykor a corruptio dédelgetése által maga is tényező a bűntények elkövetésében —nem áll más eszköz rendelkezésére a büntett elkövetése után, mint az, hogy megtorolja magát a bűnösön, s megvonja tőle az ember legnagyobb kincsét, a szabadságot. Szerző aztán többek között következőleg elmélkedik:

„Hangosan szól hozzánk a figyelmeztetés, valahányszor egy büntettről s annak szükségképi megbüntetéséről hallunk, hogy véget kell vetni ez iszonyú állapotnak azáltal, hogy magát a bűntény okait távolítsuk el. Mindaddig míg az ok nincs megsemmisítve, egyesek mindig szerencsétlen áldozatai lesznek az összeség bűneinek; azok t. i., kik tárgyai a büntettnek, s azok, kik azt elkövetik. Maga a bűnös is csak sajnálatraméltó, cselekményére nézve. Gondoljuk magunkat egy ilyen szerencsétlen állapotába, a kit inség, szükség, éhség, hajléktalanság, zilált családi viszonyok, földült boldogság, keserű megcsalattatás, kétségbeesés stb. bírnak büntett elkövetésére, s aztán ám merjünk követ dobni rá! A „gerenda“ a társadalom szemében van. Mindazáltal szánalmat csak az érezhet a bűnössel szemben, a ki nem hisz a „szabad emberi akaratban;“ mert a ki még ebben hisz, az nem fogja eléggé kárhóztatni tudni a bűnöst, a ki büntettét szabad akaratának hatalmával megakadályozhatta volna. Ellenben a ki — s még pedig joggal — tagadja a „szabad akaratot,“ az a büntett s a büntetés hallattára mindig föl fog sohajtani, vajha vége vettetnék már azon szomorú társadalmi állapotoknak, melyek a bűntényeket szülik, hogy így maga a bűntény is lehetetlenné legyen. Míg ez azonban meg nem történik, s az államban egyesek az összeség hibái miatt lesznek bűnösökké, addig magának a büntetésnek lealázó alkalmazásától sem lehet eltekinteni.“

Clessnek nem kevésbé érdekes nézetei vannak a büntetés, a börtön-reform stb. körül. Előre bocsátva, hogy a büntetés egyedül a szabadság megvonásában állhat s hogy ezt

csak attól lehessen elvonni, ki valamely büntett elkövetése miatt jogérvényesen elítéltetett, élesen kikel a pénzbírság ellen, mely szerinte nem egyéb a leggyűlöletesebb indirekt adónál. Egyébkint is — ugymond — a pénzbírság csak azért létesített, hogy jobbmódú emberek megválthassák fogság-büntetésüket, vagy hogy szegényebb sorsúak anyagilag egészen tönkre tétessenek. Az előbbi kirívó igazságtalanság, megsértése a jogegyenlőség elvének, miáltal maga az állam emel válaszfalat a vagyonosabb és kevésbé vagyonos osztályok között; az utóbbi pedig méltánytalanság, mely nagyon rosszul illik nemcsak a jogállamhoz, hanem az államhoz egyaránt. A bíró, ki pénzbírságokat állapít meg, Beccaria találó mondása szerint, nem egyéb, mint a kincstár pénzszedője.

„A büntetés szigora — mondja elmékedése további folyamában szerzőnk — nem terjedhet tovább, mint a menyire azt az állam jogosult szigora megköveteli. E szerint a foglyra nézve a szigor csak abban állhat, hogy megszökésének eshetősége lehetlenné tétetik s figyelem fordítatik reá, hogy megtartsa az előírt rendet, s egyáltalán szerényen viselje magát. Ellenben ne kényszerítsék munkára s főleg olyan munkára, melyhez nincs sem kedve, sem hajlama. *) A foglyok oly egyének levén, kik sem emberi rendeltetésükről, sem a jog s az erkölcsről tiszta fogalmakkal nem bírnak, az államot illeti a fontos kötelesség, helyrehozni — a menyire lehet — elmulasztott kötelmét, s a foglyokat kellő oktatásban részesíteni.“

„Hogy a veszélyes és megrögzött bűnösök a kevésbé bűnösöktől szigorúan elkülönítendők, s ugy ezek, mint amazok számára

*) E kívánság jogosultságát lehetetlen el nem ismernünk, minthogy a tapasztalat nálunk is élénken bizonyítja, miszerint a fegyenczek, egyszer kikerülve a fogságból, csak ritka, vagy hogy helyesebben mondjuk: csak a leg ritkább esetekben folytatják azon mesterséget, melyet hajlamuk ellenére tanultak meg a fegyházban. Ha az állam azt akarja, hogy a fegyházak javítsanak, s lakóik, kiszabadulásuk után, ismét hasznos tagjai legyenek a társadalomnak: ám legyen gondja rá, hogy a fegyenczek közül mindenki kedve és hajlama szerinti mesterségre adhassa magát. A műveltebb osztályokhoz tartozó fegyencz különben sem fogja folytatni kiszabadulása után a szalmafonást, csizmadiaságot stb.

külön fogházak állítandók föl: nem szorul bővebb indokolásra. Az állam nem követhet el oly méltánytalanságot, hogy a csekélyebb büntettek elkövetőit — a kik ezért nem lettek jogvesztettek, együvé zárja gyilkosok és gyújtogatókkal. Minden körülmény között azonban a fogoly emberies bánásmódban részesítendő, s anyi szabadság engedtessek neki, a menyiről a börtönben egyáltalán szó lehet. Semmi sem tompítja el anyira a kedélyt és kelt vadabb, daczosabb indulatokat, mintha valakivel baromiasan bánnak s lábbal tiporják a szabadságot, mely iránt a legtudatlanabb embernek is élénk érzéke van. *)

Még csak szerző következő zárszavait idézzük műve szellemének és irányának megismertetésére:

„Állitson az állam tanodákat és újra tanodákat, melyekben azt taníttassa, mire van szüksége az embernek, hogy a társadalom hasznos tagjává váljék. E tanodákból számüzve legyen minden theologia, ellenben taníttassék az elemi ismeretek után mindenütt a természettudomány minden ága, az egészségtan, az erkölcstan, a jogisme, az újabb nyelvek stb. Mert hogy állunk jelenlegi közoktatásunk ügyében?! Legyünk őszinték, s ne titkol-

*) Nem akarjuk tagadni, hogy a foglyokkal való bánást illetőleg csakugyan történt nálunk némi jobb fordulat. Ámde ez csak annyit jelent, hogy most nem tekintik a foglyot egészen baromnak mint azelőtt. Tényleg e tekintetben fölötté sok kívánni való forog még fön. Börtöneink legnagyobb része olyan kétségbeejtő állapotban van, hogy a nyugoti művelt államokban nemcsak embereket nem, de oktalan állatokat sem zárnának beléjük. Büzös, nyirkos lyukakba anyi embert zárnak együvé, tekintet nélkül műveltségi és bűnösségi fokozatukra s a korbéli különbségre, hogy egyedül lehelletük és kigőzőlgésük megmételjezi a levegőt. Az meg épenséggel kárhuzatos lealacsonyítása az emberi természetnek, hogy a foglyok egymás szemé láttára kénytelenek végezni természeti szükségleteiket, eltekintve az egészségi hátrányoktól. Az állam így maga öli ki a szeméremérzetet, a helyett, hogy azt erősíteni törekednék. Egyáltalán, börtöneinkben még mindig azon szempont az uralgó, hogy a fogoly tökéletesen jogvesztett, az emberi társadalmon kívül álló lény, kivel minél legalázóbban, durvábban és önérzetet sértőbben elbánni: kötelesség. A legutósó kulcsár, börtönőr vagy poroszló jogosítottnak véli magát éreztetni hatalmát a foglyokkal, s ez vajmi gyakran történik kézzelfoghatólag. A hatalmaskodási és zsarnoksági hajlam oly kidomborodó jellege alantasabb fogházi, rendőri stb. közegeinknek, hogy e tekintetben csak a kihágások és visszaélések legszigorubb megfenyítése vonhatna korlátot önkénykedési viszketegüknek.

juk el magunk előtt, hogy tanodáink, főleg alsóbb tanodáink túlnyomólag nagyobb része távolról sem teljesíti feladatát. Hiszen notorius tény mindenki előtt, kinek alkalmá volt érintkezni az állam közönséges elemi oktatásában részesült emberekkel, hogy népiskoláink még csak irni és olvasni sem tanítanak kellően, hogy gimnáziumainkban a természettudományok sajnálatraméltón elvannak hanyagolva, s hogy — horribile dictu — a legtöbb ember ma sem tudja még: mi tulajdonképen? *)

„Ily körülmények között nem csodálható, hogy a tudatlanság még mindig ezerféle visszatetsző alakban jelentkezik, s hogy kifolyásai: a büntettek még folyvást buján tenyésznek. Am gondoljuk meg, mily nagy azon szerencsétlenek száma, kik e tudatlanság, a társadalom mulasztása miatt lesznek bűnösökké, vétve embertársaik és vétve maguk ellen. Gondoljuk meg, hogy míg az általunk hangoztatott elvek nem vergődnek diadalra, senki sem hagyhatja el házáat, sőt nem időzhet házában sem biztosan, anélkül, hogy ne kellene rettegnie attól, mikép egy a társadalom által elhanyagolt egyén megtámadja, kifosztja, megöli.“

Érdekesnek, sőt szükségesnek tartottuk közleni fönebbi mutatványokat annak bebizonyítására, hogy létezik már a tudomány terén egy fractió, mely az államtól a büntető-igazságszolgáltatás körül sokkal messzehatóbb reformokat követel, mint akármely mai értelemben vett szabadelvű párt. Nem tartozik ránk vitatni e helyen, mi állhat meg az idézett szerző követeléseiből, s mi nem. Egyedül jelezni akartuk azon irányt, mely egyenesen a létező állami és társadalmi viszonyokra háritja egy részét a felelősségnek azért, hogy büntények követtetnek el.

Ezek után bezárhatjuk sorainkat.

A szives olvasó, ki figyelemmel olvasta végig fejtegetésünket, bizonyára észrevette, hogy nem állunk pusztán a negatívum terén. „A hibák fölismerése első lépés levén a javulásra,“ múlt-

*) Ha ezt szerző a „mintaszerűeknek“ híresztelt német iskolákról mondhatja el, menyivel inkább illik a jellemzés magyar tanodáinkra.

hatatlan kötelességünk volt rámutatni azon sorozatára a ferde intézkedések, hézagos és hiányos törvények és elhibázott rendszabályoknak, melyek igazságszolgáltatásunkat ma már szomorú hirhedtségre juttatták. Fejtegetésünk szükre szabott keretei nem engedték meg, hogy felöleljük mindazt, mit igazságszolgáltatási viszonyaink szégyenletes ziláltságának jellemzésére szükség lett volna még elmondani. Ezen árnyoldalak terjedemesebb részletezésével nem a mienkhez hasonló terjedelmű művet, hanem köteteket lehetne megtölteni. Szólhattunk volna többek között a igazságügyminiszterium egyik legnagyobb eclatáns fiascojáról, mit a közjegyzői intézmény életbeléptetése által vallott. Mi annak idején és más helyen figyelmeztettük a derűre-borúra s meggondolás nélkül kodifikáló igazságügyminiszteriumot, hogy viszonyaink jelenleg határozottan kedvezőtlenek a közjegyzői intézmény behozatalára nézve. A közjegyzői intézményt mulhatatlanul a polgári törvénykönyv behozatalának kellett volna megelőznie, a mint ez az egész világon történt.

Hanem a kormány sem ezt, sem azt nem vette tekintetbe, hogy az ország lakosságának jelenlegi anyagi helyzete nem olyan, hogy a közjegyzők biztos existenciát alapíthassanak maguknak. A közjegyző vagyonos nemzet körében kétségkívül bő munkára talál, ellenben olyan elszegényedett s az állam által adókkal kimerített nép körében, mint mi vagyunk, még megélni sem képes. S e tekintetben egyre szaporodnak a keserűbb panaszok, úgy hogy már magának az intézménynek létezését is fenyegetve látjuk.

Szüksége volt, kérjük, az igazságügyminiszteriumnak ez újabb fiasora? Valóban, úgy látszik, mintha ott nem gondolkodó emberek, hanem papír machéból készült automaták intézkednének.

De ha egyrészt rautaltunk a hibákra és tévedésekre, másrészt pozitív eszméket is szolgáltatunk a javítás művének megkezdésére. Mert ennek gyors megkezdése nélkül valóban a

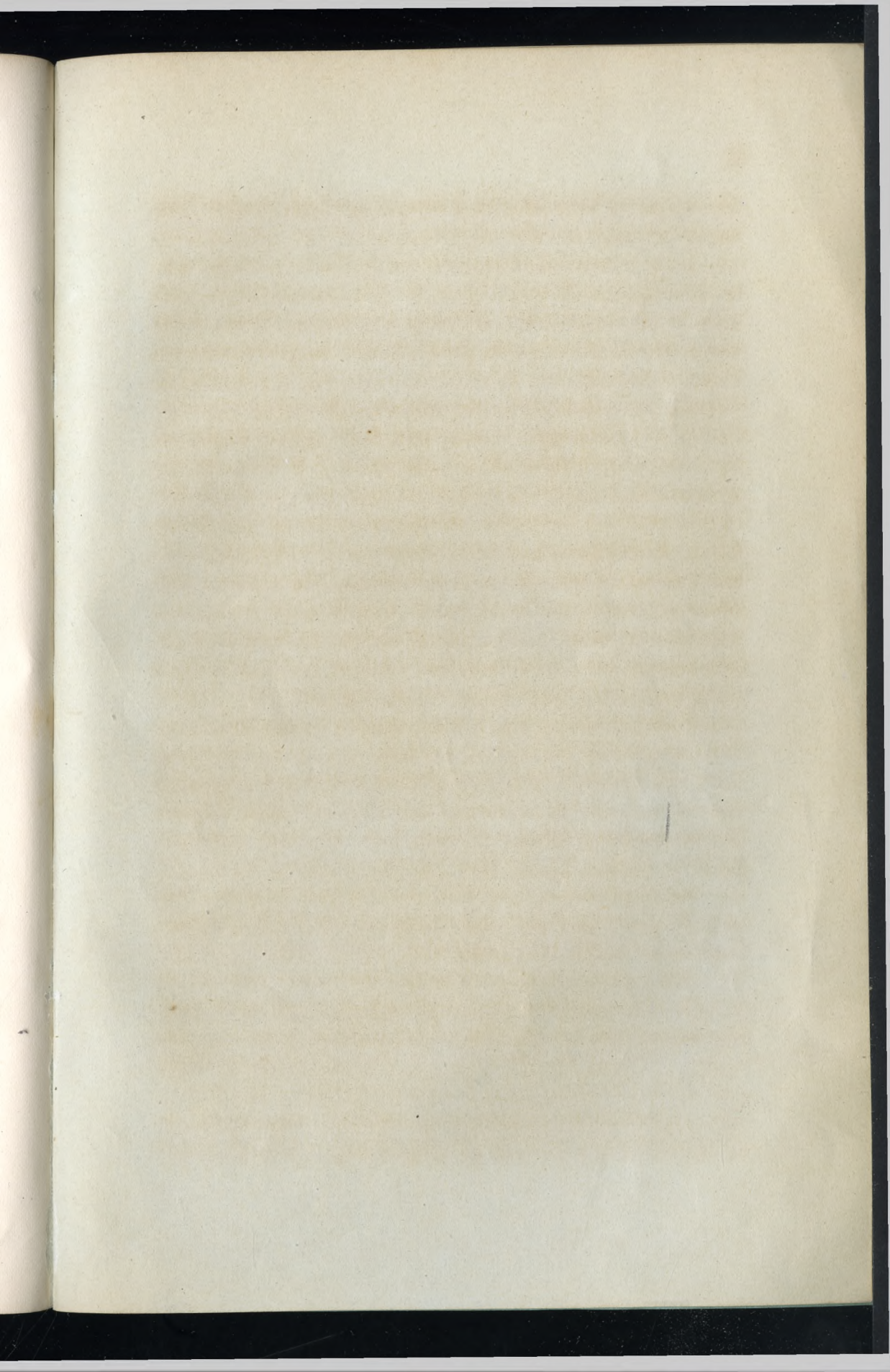
legveszélyesebb bonyadalmaknak nézünk eléje, úgy polgári, mint fenytő igazságszolgáltatásunk terén.

A bizalom az igazságszolgáltatás iránt már megrendült. Ne hagyja azt elveszni végkép kormányunk és törvényhozásunk, mert ezáltal kifogyhatatlan forrását nyitná meg a közéletlenségnek. Csak ott nyugszik szilárd alapokon az állami szervezet s a kormány, hol a nép tántoríthatatlan bizalmat helyez bíróságaiba; hol a perlekedés lehetőségétől nincsenek elzárva a jogukat érvényesíteni akaró szegény osztályok, hol a törvény szigorú gátakat von minden birói hatalmaskodás és önkénynek; hol a birói kar lehetőleg szakképzett, lelkiismeretes és humánusan gondolkozó férfiakból van összeállítva, hol a törvények számot adnak úgy a jogtudomány mai fejlettségnek, mint a sajtóságos és specialis nemzeti viszonyoknak; hol a börtönök és fogházak javító, oktató és erkölcsnemesítő föladatot teljesítenek; és végül hol az ügyvédi kar függetlenségének és önállásának érdekei lehetőleg biztosíthatnak, s helyzete minél függetlenebbé tétetik, úgy az állami hatalom, mint a bíróságokkal szemben, hogy akadálytalanul és hatásosan teljesíthesse ellenőrző hivatását.

Sok mulasztás s még több hiba történt, de javítani még nem késő. Ezt követelik sürgetően és parancsolólag a lakosság s az ország kockáztatott érdekei.

Félre tehát az eddigi kárhozatos működéssel, hogy végre valahára kormány és törvényhozás megtalálja az igazságszolgáltatásunk viszonyainak gyökeres javítására vezető utakat.

DE BALLAGI GÉZA.

BUDAPEST, 1875.
BUSCHMANN F. KÖNYVNYOMDÁJA.
Úri-utca 6. szám.

